
УДК 37.01:351.74

Олександр Володимирович ТЯГЛО,

*доктор філософських наук, професор, заслужений працівник освіти України,
професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0721-1153>;*

Тетяна Степанівна ВОРОПАЙ,

*доктор філософських наук, професор, професор
кафедри соціально-гуманітарних дисциплін факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6170-5512>*

ЧОГО НАВЧАТИ У ХХІ СТОЛІТТІ?

Підготовка кваліфікованих кадрів для національної поліції України повинна не тільки відповідати вимогам сьогодення, а й враховувати глобальні чи локальні тенденції поступу людства, прогнозовані вітчизняною та світовою наукою.

Для нашої країни, яка обрала європейський напрям розвитку, навчання критичному мисленню (КМ) виступає імперативом демократизації суспільного життя, чеснотою і засобом виховання свідомо та відповідально діючого громадянина. Поряд з цим «аргументом до демократизації» протягом останніх років в Україні актуалізувався ще один аргумент на користь навчання КМ: воно є зброєю у інформаційній складовій гібридної війни. «Застосування Російською Федерацією технологій гібридної війни проти України перетворило інформаційну сферу на ключову арену протиборства. Саме проти України Російська Федерація використовує найновіші інформаційні технології впливу на свідомість громадян, спрямовані на розпалювання національної і релігійної ворожнечі, пропаганду агресивної війни, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом або порушення суверенітету і територіальної цілісності України», – вказано у Доктрині інформаційної безпеки України, затвердженій Указом Президента України від 25 лютого 2017 року № 47/2017. Тож наша країна опинилась на «інформаційній передовій» гібридної війни, що вимагає вправного володіння усім набором ефективних інструментів протидії агресору. У першу чергу сказане стосується тих, хто на це прямо уповноважений, зокрема фахівців Національної поліції з кібербезпеки. Однак тут не вдасться обмежитися

виключно державним моніторингом чи блокуванням шкідливих інформаційних ресурсів. Не менш актуальним є озброєння не тільки фахівців, а і пересічних користувачів Інтернету вмінням самостійно виявляти спроби ворожого впливу, оперативно і вправно їм протидіяти. А це вимагає знань і умінь, ґрунтованих, зокрема, на новітній логіці та на вмінні мислити критично.

Зазначене вище виявляє запит на КМ з боку, якщо скористатися термінологією Карла Маркса, *надбудови* сучасного цивілізованого суспільства. А чи існує подібний запит з боку глибших складових його структури?

З посиланням на минулорічний Всесвітній економічний форум у Давосі у закордонних і вітчизняних мас-медіа тиражується прогноз, що за умов розгортання Четвертої індустріальної революції КМ у переліку найбільш затребуваних вмінь успішних працівників вже у 2020 році посіде друге місце. Розглянемо це твердження ретельніше.

Прогностична доповідь «Майбутнє різновидів праці. Професії, вміння і стратегія для робочої сили Четвертої індустріальної революції» була опублікована за два дні до відкриття Давоського форуму – 18 січня 2016 року. А вже 19 січня з'явилася публікація журналістки з британської агенції «Formative Content» Алекс Грей, де з посиланням на цю доповідь були подані списки найбільш затребуваних вмінь успішних працівників у 2015 і у 2020 році, а також короткі коментарі. У переліку 2015 року першими послідовно зазначені вміння *розв'язувати складні проблеми, координувати дії з іншими, управляти людьми, критично мислити і вести переговори*; у переліку 2020 року – *вміння розв'язувати складні проблеми, критично мислити, виявляти креативність, управляти людьми, координувати дії з іншими*. Десь за тиждень схожі матеріали з'явилися російською і українською мовами. Як і Грей, їх автори посилалися на доповідь «Майбутнє різновидів праці...». Проте у ній вказаних переліків знайти не вдається, хоча низка тверджень щодо КМ тут справді є.

По-перше, вміння мислити критично розглядається як одне з сукупності 35 *вмінь, серцевинних для праці у різних секторах індустрії*. У такий спосіб КМ виводиться за межі «чистого мислення», принаймні почасти асоціюючись з практичною активністю, з вимогами до успішної праці різного роду за часів Четвертої індустріальної революції. По-друге, визначена сукупність «серцевинних вмінь» не є гомогенною, у ній виділені три особливі категорії – *здібності, базові вміння і перехресно-функціональні вміння*. Здібності, в свою чергу, поділені на *когнітивні* (пізнавальна гнучкість, креативність, логічність міркувань та ін.) і *фізичні* (фізична міцність, вправність і точність рухів); базові вміння – *на ті, що стосуються змісту* (активне навчання, усне висловлення, інформаційно-комунікаційні технології та ін.), і *процесуальні* (активне слухання, КМ, моніторинг себе й інших); перехресно-функціональні вміння – *на соціальні* (координація дій з іншими, емоційний інтелект та ін.), *системні* (судження й вироблення рішень), *розв'язання складних проблем, управління ресурсами* (фінансовими, матеріальними та ін.) і *технічні* (технічне обслуговування і ремонт обладнання, робота на обладнанні тощо).

Важливо, що у доповіді «Майбутнє різновидів праці...» (успішній) праці у різних секторах індустрії навіть у першому наближенні співвіднесено не по якомусь одному з 35 «серцевинних вмінь», а у різний спосіб скомбіновані п'ятірки. Вони помітно різняться, у тому числі й з огляду на місце КМ, причому не тільки у діахронному, а й у синхронному зрізах. Так, у прогнозі на 2020 рік для сектора «Базова індустрія й інфраструктура» КМ посідає третє місце у п'ятірці, поступаючись когнітивній здібності – чутливості до проблем, а також змістовному вмінню – активно навчатися. У випадку сектора «Фінансові послуги й інвестори» КМ опиняється на четвертому місці, тоді як у випадку сектора «Медіа, розваги й інформування» – на першому.

З огляду на сказане намагання а la Грей вишикувати в лінійку взяті поодиноці «серцевинні вміння», а тим більше усереднено, без врахування поділу індустрії на різні сектори, є подібним до спроби визначити «середню температуру / середній тиск і т. ін. по шпиталю» та ранжувати ці показники як значущі самі по собі, незалежно від інших.

Але навіть без урахування «списків Грей» з доповіді Давоського форуму впливає низка важливих для КМ висновків. Перш за все, як вже було відмічено, вміння мислити критично пов'язується не тільки з розумовою працею, а й з вимогами до якісної сьогодені й у прогнозованому майбутньому робочої сили різного роду. Тож воно асоціюється з *продуктивними силами суспільства* і з притаманним йому *способом виробництва* загалом, що, коли знову згадати Маркса, *обумовлює соціальний, політичний і духовний процеси життя загалом*, є рушійною силою суспільного поступу. Таким чином, запит на КМ виявляється як з боку надбудови, так і продуктивних підвалин конкурентноздатного у ХХІ столітті суспільства!

Окрім того, критика надто спрощеного лінійного ранжування окремих вмінь успішних працівників і беззастережного приписування у прогнозі на 2020 рік вмінню КМ саме другого місця у загальному переліку зовсім не виключає того, що воно дійсно знаходитиметься серед найбільш затребуваних. Справді, за даними доповіді «Майбутнє різновидів праці...» воно буде у перших п'ятірках у семи з дев'яти розглянутих секторів індустрії, в тому числі в одному секторі – на першому місці, у трьох – на другому, у двох – на третьому, в одному – на четвертому. Для порівняння: вміння розв'язувати складні проблеми у перших п'ятірках найбільш значущих вмінь даних секторів індустрії згадується лише шість разів, хоча у п'ятьох з них – на першому місці, у одній – на третьому; креативність згадується у складі трьох п'ятірок, по одному разу на першому, четвертому і п'ятому місцях.

Отже, навчання КМ у складі «серцевинних вмінь» успішних працівників, включаючи працівників правоохоронних органів, дійсно відповідає викликам XXI століття, тому його підтримка мусить бути справою не тільки передових педагогів чи демократично налаштованих політиків, а й загалу далекоглядних керівників та відповідальних громадян сучасних цивілізованих країн.

Одержано 07.11.2017